

Pedagoški aspekti dječje igre u danskim vrtićima

Vorel, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:893002>

Rights / Prava: [Attribution 3.0 Unported/Imenovanje 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-04**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Maja Vorel

PEDAGOŠKI ASPEKTI DJEČJE IGRE U DANSKIM VRTIĆIMA

Završni rad

Petrinja, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Maja Vorel

PEDAGOŠKI ASPEKTI DJEČJE IGRE U DANSKIM VRTIĆIMA

Završni rad

Mentor rada: doc. dr. sc. Edita Rogulj

Petrinja, rujan 2024.

ZAHVALA

Najveća zahvala mojoj mentorici, profesorici Editi Rogulj, koja je bila jedna od ključnih osoba koja mi je približila Danski odgoj svojim znanjem i iskustvom te na taj način utjecala na moju zainteresiranost za istim. Hvala na nesebičnom dijeljenju znanja tijekom mog obrazovanja te na usmjeravanju i vođenju prilikom pisanja, čime je omogućila da temu završnog rada kvalitetno razložim i sročim u strukturiranu cjelinu.

Zahvaljujem se svojoj obitelji koja je bila glavni oslonac tijekom mog studija, a posebno roditeljima koji su me bodrili bez imalo sumnje u moju uspješnost. Oni su moj svjetionik koji me vodi kroz život. Njihov odgoj pun ljubavi, razumijevanja, podrške i tolerantnosti me usmjerio na ovaj životni poziv i na tome im jedno veliko hvala. Hvala mojim bakama i djedovima koji su bili moji prvi odgojitelji i jedan bitan temelj u mom djetinjstvu koji me izgradio u osobu kakva sam danas. Ne želim izostaviti svoje starije sestre koje su od djetinjstva do danas čuvale moja leđa kao najbitnije prijateljice koje su uvijek znale što je dobro za mene, čak i onda kada to sama nisam shvaćala.

Hvala svim mojim prijateljima koji su mi davali vjetar u leđa te bodrili prilikom neuspjeha, a bili najveća podrška tijekom svih uspjeha. Od prijatelja posebno želim zahvaliti svojoj prijateljici Mariji koja je pružala neizmjernu podršku, uvijek bila spremna nasmijati me te s kojom su sve studentske obveze bile lakše.

SADRŽAJ

Uvod.....	1
1. Značenje pojma kurikuluma	2
1.1. Hrvatski nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje	2
1.1.1. Cjeline NKRPOO-a (2015).....	3
1.2. Danski nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.....	5
1.2.1. Dijelovi kurikuluma	7
1.3. Usporedba hrvatskoga i danskoga kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje	9
2. Danski odgoj.....	12
3. Hygge.....	13
4. P.A.R.E.N.T.....	13
4.1. Igra (engl. play).....	13
4.2. Autentičnost (engl. authenticity).....	14
4.3. Preoblikovanje (engl. reframing)	15
4.4. Empatija (engl. empathy).....	15
4.5. Bez ultimatumu (engl. no Ultimatums).....	16
5. Igra u Danskoj.....	17
5.1. Samoorganizirajuća igra	18
5.2. Dijete i priroda	19
5.3. Rizična igra	19
6. Šumski vrtić	21
6.1. Šumski vrtić u Hrvatskoj	22
7. Zaključak.....	24
8. Literatura	25

Sažetak

Danska ulaže mnogo u kvalitetu života, pa samim time i u odgojno–obrazovni sustav koji je visokokvalitetan te često istican kao primjer organizacije obrazovanja općenito. Danski kurikulum temelji se na holističkom i integriranom pristupu djeci rane i predškolske dobi. Velik naglasak je na dječjem sudjelovanju u kreiranju samih aktivnosti te uključivanju u proces odlučivanja. Naglašava se jednakost sve djece, potiče proces socijalizacije te pomoć roditeljima u procesu roditeljstva. Odgoj u Danskoj temelji se na akronimu P.A.R.E.N.T. koji obuhvaća sve ono što roditelji trebaju činiti tijekom dječjeg odrastanja kojem je dječja igra vrlo važan faktor razvoja djece. Igra se smatra najbitnijom aktivnošću u djetetovu životu jer igrajući se dijete uči na razne načine te upoznaje svijet oko sebe. Djeca u Danskoj većinu vremena provode u prirodi jer se tako pripremaju za budućnost, upoznaju svoje granice i jačaju imunitet. Za razliku od danskog odgojno-obrazovnog sustava, u Hrvatskoj se ne provodi toliko vremena na otvorenome te se njeguje strukturiran pristup obrazovnim ciljevima, no to ga ne čini manje kvalitetnim od danskog odgojno-obrazovnog sustava.

Cilj ovog rada je usporedba danskoga i hrvatskoga kurikulumu ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja te prikaz važnosti dječje igre u Danskoj.

Ključne riječi: kurikulum, Danska, samoorganizirajuća igra, šumski vrtić

Summary

Denmark invests a lot in the quality of life, and therefore in the education system, which is of high quality and is often highlighted as an example of the organization of education in general. The Danish curriculum is based on a holistic and integrated approach to early and preschool children. There is a great emphasis on children's participation in the creation of the activities themselves and their involvement in the decision-making process. It emphasizes the equality of all children, encourages the process of socialization and helps parents in the parenting process. Education in Denmark is based on the acronym P.A.R.E.N.T. which includes everything that parents should do during their child's growth, for which children's play is a very important factor in children's development. Play is considered the most important activity in a child's life, because by playing, the child learns in various ways and gets to know the world around him. Children in Denmark spend most of their time in nature because this is how they prepare for the future, get to know their limits and strengthen their immunity. In contrast to the Danish educational system, in Croatia, not so much time is spent outdoors and a structured approach to educational goals is nurtured, but this does not make it of lower quality than the Danish educational system.

The aim of this work is to compare the Danish and Croatian curriculum of early and preschool education and to show the importance of children's play in Denmark.

Key words: curriculum, Denmark, free play, forest kindergarten

Uvod

Djeca su danas suočena s bezbroj novih medija koji ih na neki način odvlače od prirode. Tijekom boravka u prirodi djeca mogu učiti na razne način te samim time kreirati svoju igru koju danas često preuzimaju mediji te produžuju vrijeme koje djeca provode ispred ekrana.

Tijekom igre djeca upoznaju sama sebe, ali se i družu sa svojim vršnjacima i djecom različite dobi, što ima velik utjecaj na njihov razvoj. Djeca tako upoznaju svoju nutrinu, a igra potiče i razvoj novih vještina (Dissing Sandahl, 2019). Ona omogućava suočavanje djeteta s problemima, uči dijete kako reagirati na određene zahtjeve. Također, igra uči i kako se nositi sa stresom i kako biti što samostalniji. Roditelji i odgojitelji često potiču djecu na rješavanje problema i kritičko razmišljanje. Na tragu navedenoga može se istaknuti danski odgoj koji, između ostaloga, djecu koja pohađaju vrtiće podupire u samostalnim rješenjima i samostalnom izboru situacija (Dissing Sandahl, 2019). Na taj način djeca najbolje nauče kako se nositi s određenim situacijama i kako reagirati u njima. Ako se djeci daju rješenja i ne potiče ih se na samostalno otkrivanje svijeta, može doći do izostanka socijalne dimenzije potrebne za cjelovit razvoj djeteta (Dissing Sandahl, 2019). Igra je najvažniji dio djetetova odrastanja. Ona je potreba svakoga djeteta, a roditelji i odgojitelji trebaju je omogućiti (Dissing Sandahl, 2019). Također, samoorganizirajuća igra djece odgojiteljima i roditeljima omogućuje prepoznati dječje interese i na temelju toga isplanirati poticaje koji će pomoći djetetu u usvajanju novih spoznaja. Na temelju navedenoga ne čudi da je igra u prirodi jedna od ključnih sastavnica danskoga sustava ranog obrazovanja (Ministry of Children and Education, 2020). Djeca u danskim vrtićima provode značajan dio svog vremena u aktivnostima na otvorenome bez obzira na vremenske uvjete. Aktivnosti na otvorenome uključuju samoorganizirajuću igru, strukturirane zadatke i vođene aktivnosti, sve s ciljem poticanja fizičkoga i mentalnog razvoja (Dissing Sandahl, 2019). U segmentu motoričkoga razvoja igra na otvorenome omogućuje djeci da razvijaju svoju finu i grubu motoriku pomoću aktivnosti kao što su trčanje, penjanje, skakanje i balansiranje. Različiti tereni i prepreke u prirodi pomažu djeci da poboljšaju svoju koordinaciju i snagu. Danski vrtići primjenjuju metode igre na otvorenome kako bi osigurali da djeca rastu u zdravom, podržavajućem i stimulativnom okružju, što im pomaže da razviju širok spektar vještina i sposobnosti koje će im biti korisne tijekom cijeloga života (Dissing Sandahl, 2019).

Danski sustav odgoja i obrazovanja slovi za jedan od najboljih u svijetu po pitanju odgoja i skrbi za djecu. Temelji se na integriranom programu na koji bi se većina država u svijetu trebala ugledati (Alexander i Sandahl, 2018).

Nadalje, Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NKRPOO) temeljni je dokument za odgojitelje i ostale sudionike u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju djeteta. Dokument je usredotočen na dijete kao individu u oko kojega se odgoj i obrazovanje koncipiraju (MZOS, 2015).

1. Značenje pojma kurikulumuma

„Značenje pojma kurikulumuma vrlo je teško precizirati i objasniti. Ono se mijenjalo tijekom godina, a vrlo često se podrazumijevao s definicijom nastavnog plana i programa tumačeći kao istoznačnice.“ (Slunjski, 2001., str 12).

Imenica *kurikulum* latinskoga je podrijetla (*curriculum*) te označava nastavni plan i program odgojno-obrazovne ustanove. Previšić (2007) govori kako kurikulum u prijevodu označava tijek ili slijed, odnosno put koji nas dovodi do nekog cilja, dok Jukić (2009) navodi kako imenica *kurikulum* u prijevodu znači trčati, teći, hitjeti, hrliti, brzati, ploviti, broditi, a da se zapravo izvodi iz indoeuropskoga korijena *kers* što u prijevodu znači trčati. Također, Jukić (2009) navodi kako ima značenje *tečaj života*.

Prema Slunjski (2001) kurikulum odgojno-obrazovne ustanove treba biti individualiziran, konstruktivistički i sukonstruktivistički, odnosno odgojitelji bi trebali pružiti sve oblike autonomnosti učenja, bodriti dijete u preuzimanju odgovornosti kako bi ono samo utjecalo na proces učenja.

1.1. Hrvatski nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2015) donijelo je Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NKRPOO) koji je temelj svakoga vrtića u Hrvatskoj. Konceptija dokumenta, koja u središte postavlja vrijednosti, načela i ciljeve, omogućuje prostor za autonomiju vrtića i pluralizam pedagoških ideja te predstavlja osnovu za planiranje i organiziranje rada vrtića uključujući i izradu kurikulumuma vrtića te kurikulumuma predškole. Kurikulum je otvoren, dinamičan, holistički, ali i razvojni. Također, on je promjenjiv sukladno dječjim interesima i potrebama. Nacionalni kurikulum je integriran, odnosno dijete uči i omogućuje sebi da na prirodan način svlada ono što je njemu potrebno te da svijet gleda cjelovito, a uz to pokriva i sva dječja razvojna područja. Dijete je individua, odnosno biće koje je neponovljivo, originalno, kreativno i socijalno (Slunjski, 2006).

Kvalitetno pripremljen odgojitelj svoj odgojno-obrazovni rad fleksibilno prilagođava situacijama koje se u vrtiću događaju vodeći računa o potrebama, interesima i mogućnostima djece u određenom trenutku (Slunjski, 2006). Umijeće snalaženja odgojitelja u nepredvidivim situacijama u kojima koriste svoj odgojno-obrazovni potencijal odražava njihov pedagoški profesionalizam, oslikava implicitnu pedagogiju i vrijednosti za koje se oni u oblikovanju odgojno-obrazovnog procesa zalažu. Suvremeni kurikulum temelji se na humanističko-razvojnoj koncepciji ranog i predškolskog odgoja i sukonstruiranju znanja te je usmjeren na dijete. Učenje se tijekom igre događa prirodnim putem i usmjereno je na dječje interese te poštovanje dječjih prava. Vrlo je bitno iskustveno učenje djeteta, odnosno da ono samo tijekom raznih aktivnosti i situacija uči, jednako kao što je bitno i okružje u kojemu se nalazi. Ono treba biti poticajno, a prostor treba biti organiziran u centre aktivnosti kako bi djeca mogla zadovoljiti potrebu za samoučenjem. Prostor grupa otvara se kako bi se omogućilo međusobno druženje i komunikacija među grupama. Na taj način odgojitelji na temelju promatranja djece stvaraju okvirne planove čija realizacija ovisi o njihovom interesu. Odgojitelj je u dijalogu i ravnoteži s djecom, odnosno sluša ih i promatra, bilježi i zaključuje i po potrebi se uključuje u aktivnost (Slunjski, 2006).

1.1.1. Cjelina NKRPOO-a (2015)

Hrvatski Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (MZOS, 2015) sastoji se od više dijelova, odnosno od polazišta, načela, vrijednosti, ciljeva, odnosa, osiguranja kvalitete te profesionalnoga razvoja stručnih djelatnika vrtića.

„Polazišta Nacionalnoga kurikulumuma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) su postojeći dokumenti, primjeri dobre odgojno-obrazovne prakse u Republici Hrvatskoj i svijetu te znanstvene studije o dosezima svjetske, a posebice hrvatske teorije i prakse u području institucionalnoga ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, zatim kurikulumuma ranog odgoja...“ (MZOS, 2015, str. 2).

Polazišta Nacionalnoga kurikulumuma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (MZOS, 2015) su sljedeći dokumenti:

- Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi (1991)
- Konvencija o pravima djeteta (2001)
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2011)

- Smjernice za strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije Republike Hrvatske (2012)
- Priručnik za samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja (2012)
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014).

Nacionalni kurikulum (MZOS, 2015) propisuje načela kao smjernice za rad u odgojno-obrazovnim ustanovama koja se temelje na:

1. Fleksibilnosti odgojno-obrazovnog procesa u vrtiću koji podrazumijeva prilagodljivost dječjim interesima.
2. Partnerstvu vrtića s roditeljima i širom zajednicom, odnosno da vrtić ima ravnopravnu, dvosmjernu i podržavajuću komunikaciju, ali isto tako da roditelji budu upućeni u razvoj djeteta u vrtiću.
3. Osiguravanju kontinuiteta u odgoju i obrazovanju što podrazumijeva zadovoljenje prava djeteta (pravo na odgoj i obrazovanje).
4. Otvorenosti za kontinuirano učenje i spremnosti na unapređenje prakse koje se odnose na to da odgojitelji svakodnevno uče i ulažu u svoje obrazovanje kako bi djeci mogli pružiti najbolji mogući odgoj i obrazovanje te da aktivno promišljaju o vlastitoj odgojno-obrazovnoj praksi (MZOS, 2015).

Uz načela NKRPOO (MZOS, 2015) propisuje i vrijednosti koje usmjeravaju odgojno-obrazovno djelovanje prema osiguravanju individualne i društvene dobrobiti u skladu s time kakvu se djecu i kakvo se društvo želi razviti. Te vrijednosti podrazumijevaju planiranje i djelovanje odgoja i obrazovanja iz perspektive suvremenih događaja i projekcija budućnosti, a trebale bi unapređivati intelektualni, društveni, moralni, duhovni i motorički razvoj djece. Propisane vrijednosti NKRPOO su (MZOS, 2015., str. 8):

1. Znanje
2. Identitet
3. Humanizam i tolerancija
4. Odgovornost
5. Autonomija
6. Kreativnost.

NKRPOO (MZOS, 2015) uz načela i vrijednosti propisuje osiguravanje dobrobiti za dijete kao cilj. Odnosi se na osobnu, emocionalnu i tjelesnu, obrazovnu i socijalnu dobrobit te cjelovit razvoj, odgoj i učenje (MZOS, 2015).

Cjelovit razvoj, odgoj i učenje djeteta te razvoj kompetencija vrlo su važni ciljevi Nacionalnoga kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) jer se temelje na shvaćanju djeteta kao cjelovitoga bića i prihvaćanju integrirane prirode njegova učenja, što uključuje ključne kompetencije za cjeloživotno učenje (MZOS, 2015., str. 10):

- Komunikacija na materinskome jeziku
- Komunikacija na stranim jezicima
- Matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju
- Digitalna kompetencija
- Učiti kako učiti
- Socijalna i građanska kompetencija
- Kulturna svijest i izražavanje.

Za planiranje kurikulumu vrlo je važno praćenje, promatranje i razumijevanje djece, ali isto tako i dokumentiranje dječjega napretka u njegovu razvoju (MZOS, 2015).

Cijeli proces kreiranja kurikulumu odgojno-obrazovne ustanove oslanja se na kvalitetne stručne suradnike koji svoje znanje implementiraju u rad s djecom. Upravo je zbog toga bitno profesionalno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika koje treba biti kontinuirano. Jačanje organizacijske strukture vrtića vodi k osiguranju kontinuiteta u unapređenju odgojno-obrazovne prakse, ali i određenih promjena (MZOS, 2015).

1.2. Danski nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Danski odgojno-obrazovni sustav mora ciljano raditi na učenju djece prema pedagoškom kurikulumu. Krajem 2006. godine glavna skupina i šest radnih skupina podnijele su prijedlog izmjena i dopuna Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u svrhu osnaživanja pedagoškog kurikulumu. Zakon je stupio na snagu 1. srpnja 2018. godine (Ministry of Children and Education, 2020).

Sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Danskoj pruža podršku općoj dobrobiti djeteta, ali i njegovu cjelokupnome razvoju. Danski sustav je visokokvalitetan, pa gotovo sva

djeca pohađaju jaslice i vrtić (Dissing Sandahl, 2019). Posebna pažnja usmjerava se na djecu roditelja koji ih ne mogu na adekvatan način podržati u razvoju. Danski kurikulum (2020) za vrtiće usmjeren je na cjelokupni razvoj djece, uključujući emocionalni, socijalni, fizički i kognitivni razvoj (Ministry of Children and Education, 2020). Dijete opisuje kao vrijednu osobu, onu koju treba podržavati i cijeniti u prvim godinama života, a ne samo pripremati ga za život odrasle osobe. Nadalje, formiranje, jednakost i demokraciju treba integrirati u svakodnevnu pedagošku praksu, tako da djeca osjećaju da imaju pravo glasa u svakodnevnom životu i aktivnostima, bez obzira na podrijetlo, spol, dob i kulturu (Ministry of Children and Education, 2020).

Pedagoški Kurikulum (2020) mora biti temeljen na ovih šest tema (Ministry of Children and Education, 2020., str. 10):

1. Sveobuhvatni osobni razvoj
2. Društveni razvoj
3. Komunikacija i jezik
4. Tijelo, osjetila i kretanje
5. Priroda, život na otvorenom i prirodni fenomeni
6. Kultura, estetika i zajednica.

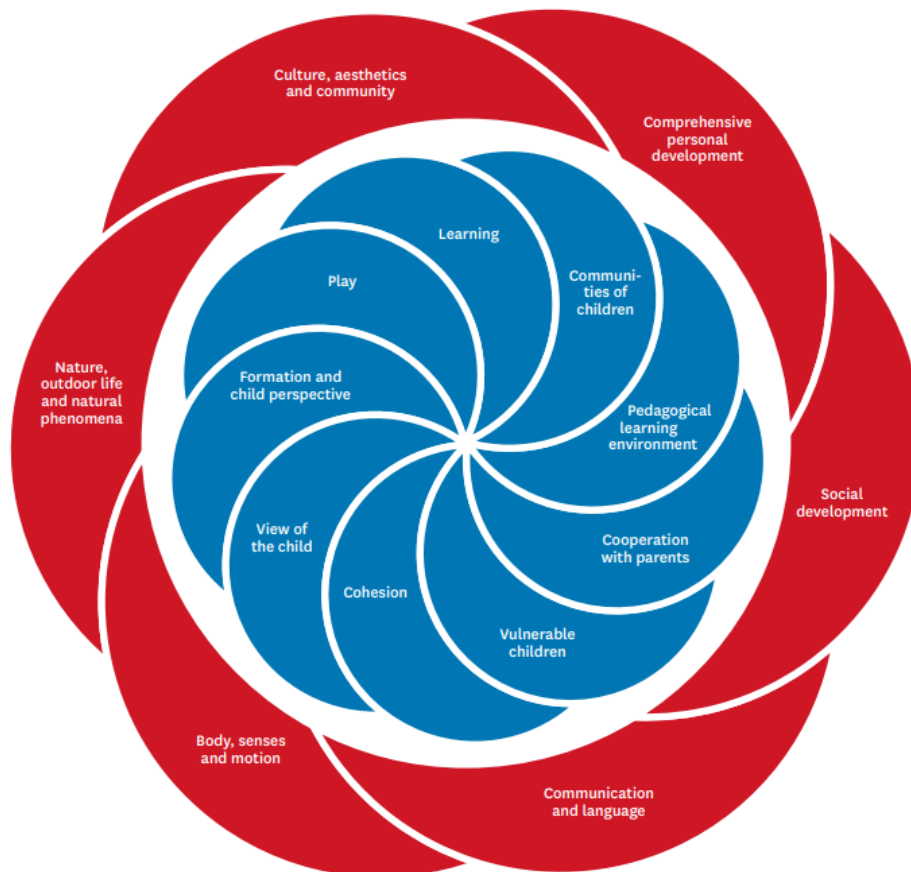
Cjelovit razvoj djeteta podrazumijeva podržavanje emocionalnoga, socijalnog, fizičkog i kognitivnog razvoja djece. Također, temelji se na individualnome pristupu koji podrazumijeva prepoznavanje i uvažavanje individualnih potreba svakoga djeteta, učenje tijekom igre, jer se ona smatra ključnim sredstvom učenja, i suradnju s roditeljima koja podrazumijeva dvosmjernu komunikaciju odgojitelja i roditelja sa svrhom stvaranja podrške u razvoju djeteta. Komunikacija s roditeljima je redovita, organiziraju se redoviti sastanci s roditeljima kako bi bili upućeni u razvoj djeteta. Također, vrlo je bitno i uključivanje roditelja u aktivnosti i događanja u vrtiću. Pristupi koji se primjenjuju su:

- učenje tijekom igre
- stvaranje stimulativnog okruženja koje dijete potiče na istraživanje
- te aktivno sudjelovanje djece.

U Danskoj se promicanje djetetove osobnosti u vrtićima i školama temelji na holističkom pristupu koji uključuje emocionalni, socijalni, intelektualni i fizički razvoj. Ovaj pristup osmišljen je kako bi podržao cjelovit razvoj djeteta i osigurao da djeca razvijaju svoje jedinstvene osobnosti u poticajnom i sigurnom okruženju (Ministry of Children and Education, 2020).

1.2.1. Dijelovi kurikuluma

Danski kurikulum sadrži polja vezana uz sveobuhvatni osobni razvoj, društveni razvoj, komunikaciju i jezik, tijelo, osjetila i kretanje te prirodu i život na otvorenome.

Slika 1. Prikaz šest tema iz Danskoga nacionalnoga kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (Ministry of Children and Education, 2020., str. 13).

Danski kurikulum fokusira se na razvoj djetetove osobnosti, samopouzdanja, identiteta i emocionalne stabilnosti. Ovo područje usmjereno je na cjelokupni djetetov razvoj kao pojedinca, dok je naglasak na emocionalnome razvoju, samopouzdanju i samopoštovanju, razvoju identiteta i autonomije, odgovornosti i samokontrole, samorefleksije i kritičkoga

razmišljanja te samostalnoga učenja. Uključuje aktivnosti koje su prilagođene dobi i razvojnim potrebama djece stvarajući podržavajuće okruženje u kojemu djeca mogu sigurno rasti i istraživati. Odgojitelji imaju ključnu ulogu u prepoznavanju i pružanju podrške individualnim potrebama svakoga djeteta te u stvaranju pozitivnih iskustava koja doprinose cjelokupnome dječjem osobnom razvoju (Ministry of Children and Education, 2020).

Društveni razvoj podrazumijeva razvijanje vještina za društveno djelovanje i sudjelovanje unutar društva. Bitno je da djeca osjete da su dio zajednice u koju pripadaju i u kojoj sudjeluju, a veliku važnost imaju empatija i uvažavanje razlika koje djeca stječu interakcijom s drugima i upravo zato bi dječje okruženje trebalo biti poticajno. Empatija se definira kao svijest o vlastitim osjećajima, razumijevanje tuđih osjećaja te sposobnost djelovanja na načine koji također podržavaju interakciju s drugima. Međusobni odnosi i prijateljstva među djecom vrlo su važni za njihovu socijalizaciju i razvoj socijalnih vještina. Vrlo bitnu ulogu u razvoju tih vještina imaju odgojno-obrazovni djelatnici koji trebaju potaknuti zainteresiranost, graditi odnose na jednakosti, razumijevanju i empatiji, ali isto tako poticati ih na neovisnost i samostalnost. Važno je jačati djetetov entuzijazam i pozitivnost, a glavna aktivnost za poticanje socijalnih vještina treba biti igra u kojoj uče pregovarati, raditi kompromise i rješavati sukobe. Okruženje treba poticati dječju znatiželju, da se ono igra, istražuje i eksperimentira (Ministry of Children and Education, 2020).

Djeca stječu i razvijaju komunikaciju tijekom bliskih odnosa s roditeljima, drugom djecom i djelatnicima unutar odgojno-obrazovne zajednice. Okruženje treba poticati i podržavati komunikacijske interakcije te treba biti svjesno kako su oni govorni modeli djece. Jezik se uči prirodno, ono je sredstvo razmjene informacija, ali se također uči i gledajući i slušajući. Stoga bi odgojitelji trebali biti suosjećajni i empatični, kao i voljni za uključivanje u razgovor s djecom. Komunikacija i jezik ključni su za izgradnju odnosa, sudjelovanje u zajednici i održavanje prijateljstva. Učenje od druge djece u različitim dobnim skupinama vrlo je bitno za proces razvoja jezika, zbog čega je bitno osigurati i raznolike aktivnosti koje potiču djecu na komunikaciju. Nadalje, nužno je raspolagati raznovrsnim materijalima (poput pribora za pisanje, papira...) kako bi se mogli upoznavati sa svijetom slova. Jednako je važno osigurati pristup raznim knjigama, slikovnicama i enciklopedijama kako bi djeca mogla samostalno istraživati (Ministry of Children and Education, 2020).

Djeca putem svoga tijela istražuju, eksperimentiraju, osjećaju te tako utječu na smirenost i kretanje. Tijelo je veliko i složeno osjetilo, odnosno temelj iskustava, znanja te emocionalnih i društvenih procesa, a sva komunikacija i razvoj odnosa proizlaze iz njega. Okolina treba

zadovoljiti potrebu za kretanjem i sudjelovanjem u zajednici, aktivnostima i igri. Također, u tjelesnim igrama djeca razvijaju svoj identitet te su osjetila dječji prozor u svijet i razumijevanje istoga. Okruženje treba podržavati stimulaciju triju osnovnih motoričkih osjeta – taktilnog, kretanja i ravnoteže te proprioceptivnog osjetila u kombinaciji s ostalim četirima osjetilima (njuh, vid, okus i sluh). Također, vrlo je bitan razvoj fine i grube motorike (Ministry of Children and Education, 2020).

Priroda je prostor u kojem djeca mogu istraživati te razvijati sve svoje vještine nesmetano i spontano. Djecu treba uključiti kao sukreatore vlastitoga učenja tijekom otvorenih i znatiželjnih pitanja o njihovu razumijevanju odnosa u prirodi i okolini. Nužno je poticanje na samostalno rješavanje problema i dolaženja do činjenica kako bi razvijali sposobnost povjerenja. U prirodi djeca uče o hrani, životinjama, vremenu i biljkama. Također, otvoren prostor djeci omogućava nesmetano kretanje, razvijanje mašte i kreativnosti (Ministry of Children and Education, 2020).

Kultura aktivira dječja osjetila i emocije, a označava skup kulturnih vrijednosti. Ona pomaže djeci da upoznaju sami sebe, ali i da se izraze na mnogo različitih načina. Okruženje za učenje treba podržati djecu u eksperimentiranju, vježbanju i testiranju unutar širokoga raspona umjetničkih formi i izraza. Kroz umjetnost mogu se upoznavati s različitim tehnikama. Također, vrlo je bitno pružiti djeci upoznavanje s različitim vrstama umjetnosti – filmskom, slikarskom, glazbenom te književnošću. Znatiželja, osjećaj, igra i mašta dijelovi su procesa učenja i potiču nove perspektive i poglede koji rezultiraju novim znanjima (Ministry of Children and Education, 2020).

1.3. Usporedba hrvatskoga i danskoga kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Prema Slunjski (2001) kvalitetan kurikulum polazi od trenutne točke razvojnoga kontinuiteta pojedinog djeteta i korespondira s razvojem djeteta u skladu s njegovim preferencijama, stilom učenja te ranijim iskustvom i znanjem. Svaka država donosi svoj kurikulum na temelju određenih kulturnih, društvenih i obrazovnih karakteristika građana. Nacionalni kurikulum prepoznaje važnost igre, ali s naglaskom na strukturiraniji pristup i jasno definirane obrazovne ciljeve, uključuje specifične razvojne ciljeve i standarde koji se moraju postići uz jasnije planiranje aktivnosti. Fokusira se na učenje tijekom igre koja je središnji element obrazovanja. Učenje se odvija u prirodnom i opuštenom okruženju koje potiče istraživanje i kreativnost, a naglasak je na individualnom razvoju i samoizražavanju djeteta.

Prikaz razlika između Danskoga nacionalnoga kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i Hrvatskoga nacionalnoga kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (Tablica 1). Kurikulum ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (MZOS, 2015) usmjeren je na obrazovne aktivnosti i postizanje obrazovnih ciljeva, dok se Danski kurikulum (Ministry of Children and Education, 2020) bazira na visokoj razini slobode i autonomije za djecu. Odgojitelji su vodiči i podrška, omogućuju djeci da istražuju vlastite interese te koriste vanjske aktivnosti i boravak u prirodi kao dio svakodnevnih rutina. Hrvatski Nacionalni kurikulum (MZOS, 2015) je detaljnije strukturiran, ima jasno definirane ciljeve i planove te uključuje preciznije smjernice za planiranje i evaluaciju, dok je Danski kurikulum (Ministry of Children and Education, 2020) fleksibilniji, s naglaskom na spontanom učenju i prilagodbi aktivnosti prema dječjem interesu. Planiranje i evaluacija su često manje formalni s većim naglaskom na svakodnevno promatranje i refleksiju. Što se tiče tradicije i kulture, Hrvatski kurikulum uključuje poneke elemente s naglaskom na očuvanje i razvoj nacionalnog identiteta. Također se potiču razumijevanje i prihvaćanje različitosti unutar hrvatskoga društva. U Danskoj se potiču multikulturalnost i međunarodna suradnja, a naglasak je na socijalnoj ravnoteži i participaciji u zajednici. Također, evaluacija je formativna, s naglaskom na promatranje i podršku individualnom razvoju djeteta, manje ima formalnih testova, a naglasak je na kvaliteti iskustava i interakcija, dok je u Hrvatskoj naglasak na postizanju specifičnih obrazovnih ciljeva. U Danskoj obitelji su aktivno uključene u obrazovni proces. Očekuje se suradnja između obitelji i vrtića kako bi se podržao cjelokupni razvoj djeteta. Redovito se komunicira s roditeljima te oni redovito sudjeluju u aktivnostima unutar odgojno-obrazovne ustanove. U Hrvatskoj obitelj je važna, ali fokus je na organiziranju roditeljskih sastanaka i radionica, ne toliko na uključenosti u sam proces odgoja i obrazovanja. U Danskoj tehnologija se koristi s oprezom, veći je naglasak na igri na otvorenome, dok se digitalni alati koriste kao dodatak igri i istraživanju. U hrvatskome kurikulumu tehnologija je uključena te se čak smatra jednom od ključnih kompetencija, odnosno vodi se time da se primjenom tehnologije djecu priprema za budućnost. Danski kurikulum velik naglasak stavlja na razvijanje socijalnih vještina potičući djecu da sudjeluju u zajedničkim aktivnostima, dok se u Hrvatskoj prepoznaje važnost socijalizacije, ali s povezivanjem lokalne zajednice. Danski kurikulum nudi veću fleksibilnost u uključivanju djece s različitim potrebama i interesima, s naglaskom na individualizirani pristup. Potiče inkluziju i individualni razvoj s posebnom pažnjom na prilagodbu aktivnosti prema potrebama svakog djeteta. Hrvatski kurikulum uključuje djecu s posebnim potrebama, ali može uključivati specifične pristupe i resurse za podršku. Danski kurikulum uključuje različite vrste igara i aktivnosti koje su spontano usmjerene prema interesima djece te su

fleksibilne i omogućavaju djeci da uče vlastitim iskustvom, dok su aktivnosti u Hrvatskom kurikulumu često strukturirane i planirane prema specifičnim ciljevima i temama koje su povezane s obrazovnim standardima.

Tablica 1.

Prikaz razlika između Danskoga nacionalnoga kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i Hrvatskoga nacionalnoga kurikuluma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

DANSKI KURIKULUM	HRVATSKI KURIKULUM
Igra kao središnji element obrazovanja	Strukturirani pristup prema obrazovnim ciljevima
Fleksibilan, spontano učenje	Detaljnije strukturiran, jasno definirani ciljevi i planovi
Multikulturalnost i međunarodna suradnja, socijalna ravnoteža u zajednici	Očuvanje i razvoj nacionalnoga identiteta, razumijevanje i prihvaćanje različitosti unutar hrvatskoga društva
Evaluacija je formativna, promatranje i pružanje podrške	Postizanje specifičnih obrazovnih ciljeva
Obitelj aktivno uključena u proces odgoja i obrazovanja	Obitelj uključena, ali većinom tijekom roditeljskih sastanaka i radionica
Tehnologija prisutna, no naglasak je na provođenje u prirodi	Tehnologija kao ključna kompetencija u pripremanju djece za budućnost
Velika fleksibilnost za uključivanje djece s različitim potrebama u odgojno-obrazovni proces	Uključivanje djece s različitim potrebama, ali uz uključivanje specifičnih pristupa i resursa za podršku
Igre i aktivnosti su spontane i fleksibilne	Igre i aktivnosti su često strukturirane i planirane

2. Danski odgoj

U Danskoj igra, ponajprije samostalna, predstavlja vrlo važnu ulogu u dječjem odrastanju jer njome dijete razvija svoju maštu. Takva igra stvara se u okruženju koje je sigurno i koje dijete potiče na razvoj njegove kreativnosti i dopušta mu da bude slobodno. Ona je spontana i prirodna te omogućava učenje na razne načine. Ponekad će to biti učenje o društvenim normama, ponekad o razlikovanju slova, a ponekad o upravljanju svojim emocijama. Sva djeca imaju pravo na igru, a odgojno-obrazovni djelatnici, kao i roditelji, trebaju to omogućiti djetetu (Alexander i Sandahl, 2018).

U drugim zemljama svijeta igra se promatra na drugačiji način, no u danskom obrazovno-odgojnom sustavu samoorganizirajuća igra predstavlja aktivnost u kojoj će djeca razvijati svoje talente bez ograničenja i gdje mogu istraživati svoj puni potencijal. Smatra se ključnim alatom za učenje potičući djecu na istraživanje i eksperimentiranje. Omogućava im izražavanje osjećaja, ali i zadovoljavanje njihovih dječjih potreba odnosno da budu sretni igrajući se (Alexander i Sandahl, 2018).

Ako je poneki zadatak težak, djeca će ga shvatiti kao izazov i sa zadovoljstvom riješiti. U tom slučaju će se djeca osjećati korisno, hrabro i ponosno što su uspjela riješiti zadatak. Time djecu dovodimo do samostalnoga otkrivanja. Između ostaloga, danski sustav svakome djetetu pristupa individualno, odnosno svako dijete gleda kao osobu koja ima svoje specifične potrebe, interese i želje te kao drugačije i posebno na svoj način. Odgojitelji i svi odgojno-obrazovni stručnjaci djeci bi trebali pružiti aktivnosti na temelju obaju spolova i tako poštivati njihov rast i razvoj (Alexander i Sandahl, 2018).

Danski odgojni sustav vjeruje u važnost ravnoteže između strukture i samostalne igre što omogućuje djeci da razvijaju vještine na svoj način i u svom ritmu. Odgojitelji i roditelji pridaju veliku pažnju emocionalnome razvoju djece pomažući im da prepoznaju, razumiju i izraze svoje emocije. Roditelji su aktivno uključeni u obrazovni proces svoje djece te postoji dvosmjerna komunikacija između odgojitelja i roditelja, a roditelji su pozvani da sudjeluju u raznim aktivnostima i događanjima u vrtiću. Nadalje, postoji dobro razvijen sustav za rano otkrivanje i podršku djeci s posebnim potrebama ili razvojnim poteškoćama što omogućava pravovremenu intervenciju. Između ostaloga, u Danskoj se puno vremena provodi na otvorenome što pomaže u razvoju fizičkih vještina, povezanosti s prirodom i ekološkoj svijesti. Bez obzira na vremenske uvjete djecu se potiče da provode vrijeme vani što ih uči

prilagodljivosti i otpornosti. Danski sustav ranog obrazovanja teži osigurati jednak pristup kvalitetnom obrazovanju za svu djecu bez obzira na njihovo socijalno, ekonomsko ili kulturno porijeklo. Vrtići njeguju osjećaj zajedništva i suradnje gdje djeca uče raditi zajedno, dijeliti i pomagati jedni drugima. Ovi elementi zajedno čine danski pristup odgoju djece izuzetno učinkovitim i pozitivnim pružajući djeci čvrste temelje za njihov budući razvoj i uspjeh (Alexander i Sandahl, 2018).

3. Hygge

Prema Wiking (2016) *hygge* zapravo nema određen prijevod. *Hygge* je stil života, riječ koju Danci svakodnevno upotrebljavaju odnosno životni stil koji zapravo podrazumijeva toplinu, udobnost, smirenost, opuštenost i zajedništvo u skoro svakoj životnoj situaciji. (Wiking, 2016) *Hygge* se manifestira u ambijentu s prigušenim svjetlom gdje se jednostavno uživa u prostoru. Također znači i uživanje u kavi, čokoladi ili torti. Danci uvijek biraju ravnopravnost i grupni učinak. Smatraju da zajedno lakše odrađuju zadaće i uživaju te da je bitno biti zahvalan, uživati u svemu što posjeduju, ali i biti u skladu s društvom koje ih okružuje. Nadalje, *hygge* znači i primirje, zajedništvo i utočište (Wiking, 2016).

Danska je država koja ima visok životni standard, dobru zdravstvenu skrb i obrazovanje koje je dostupno svima. Neki bi rekli kako nije ni čudo što Danci znaju uživati. Prema Thomsen Brits (2016) *hygge* u Danskoj obuhvaća suživot s drugim ljudima te brižnost kako prema sebi, tako i prema drugima te obuhvaća i vrijeme za povezivanje roditelja sa svojom djecom, da pronađu vremena i opuste se zajedno. Takav način stvara pozitivno ozračje za dijete. Danska djeca odrastaju upravo na takav način, uz *hygge* (Wiking, 2016).

4. P.A.R.E.N.T.

Prema Alexander i Sandhal (2018) danska teorija odgoja sažeta je u akronim P.A.R.E.N.T. Principi imaju za cilj stvoriti okružje koje podupire dječji emocionalni i društveni razvoj promičući dugoročno blagostanje i sreću. Danski model odgoja naglašava važnost ravnoteže između strukture i slobode, podrške i samostalnosti te pružanja ljubavi i granica na zdrav i konstruktivan način. P.A.R.E.N.T. je akronim koji predstavlja šest ključnih principa za odgoj sretnije i emocionalno zdravije djece (Alexander i Sandahl, 2018).

4.1. Igra (engl. play)

Kod Danaca ključnu ulogu u odgoju djece ima igra. Nisu to sportske, organizirane ili neke druge igre, već samoorganizirajuća igra u kojoj dijete ima mogućnost biranja njezina tijeka

(Alexander i Sandahl, 2018). U Hrvatskoj je vrlo bitno da su djeca uključena u razne sportove, stoga je i drugačije značenje igre u Danskoj i Hrvatskoj. Igra se često smatra gubitkom vremena koje je moglo biti utrošeno u učenje. Samoorganizirajuća igra smatra se najučinkovitijom igrom u Danskoj, onom koja razvija dijete u svim njegovim razvojnim područjima. Igra, kao jedan od ključnih principa danskoga odgoja, ima izuzetno važnu ulogu u razvoju djece. Danski odgojni model smatra da je ona temelj za zdrav emocionalni, socijalni i intelektualni razvoj djece. Igrajući se, djeca uče kako surađivati, dijeliti, pregovarati i rješavati sukobe. Interakcija s vršnjacima tijekom igre pomaže im razviti socijalne vještine koje su ključne za kasniji život. Ona omogućava djeci da izraze svoje emocije, istražuju osjećaje i razvijaju emocionalnu inteligenciju, ali i da uče razumjeti i upravljati svojim emocijama. Igre koje uključuju rješavanje problema, kreativno razmišljanje i donošenje odluka pomažu djeci razviti kognitivne vještine. Nadalje, tjelesne aktivnosti i igre pomažu djeci razviti motoričke vještine, koordinaciju i fizičku kondiciju. Aktivna igra također doprinosi zdravlju i dobrobiti djece. Ona potiče dječju maštu i kreativnost tijekom stvaranja priča, donosi nove ideje i pomaže istraživanje svijeta oko sebe na inovativne načine. Igra je esencijalna komponenta danskoga odgoja jer pomaže djeci razviti ključne životne vještine na prirodan i zabavan način. Pružanjem prilika za samostalnu igru roditelji mogu pomoći djeci da izrastu u emocionalno stabilne, društveno kompetentne i kognitivno razvijene osobe (Alexander i Sandahl, 2018).

4.2. *Autentičnost (engl. authenticity)*

Autentičnost je jedan od ključnih principa danskoga odgoja koji naglašava važnost iskrenosti, istinitosti i dosljednosti u odnosu između roditelja i djece. Ona pomaže djeci da izgrade samopouzdanje, samopoštovanje i razviju zdrave emocionalne odnose. Autentičnost znači biti iskren prema sebi i drugima izražavajući svoje prave misli, osjećaje i stavove (Alexander i Sandahl, 2018). U kontekstu roditeljstva to znači da roditelji pokazuju svoju pravu osobnost i ne pretvaraju se pred djecom. Kada su roditelji iskreni i autentični, djeca razvijaju povjerenje u njih. To povjerenje je temelj zdravog roditeljskog odnosa i pomaže djeci da se osjećaju sigurno i zaštićeno. Djeca uče iz primjera svojih roditelja, zato kada roditelji pokazuju autentičnost, djeca se osjećaju ohrabrena da i sami budu iskreni te to jača njihovo samopouzdanje. Iskreno izražavanje osjećaja i misli pomaže djeci da prepoznaju i upravljaju vlastitim emocijama što je ključna komponenta emocionalne inteligencije. Autentičnost u odnosima omogućuje dublje i značajnije veze s drugima što doprinosi ukupnome emocionalnom blagostanju i socijalnom zdravlju djece. Roditelji bi trebali otvoreno komunicirati sa svojom djecom izražavajući svoje osjećaje i misli na način primjeren dobi

djeteta te je važno da priznaju kada su sretni, tužni, ljuti ili zbunjeni. Roditelji koji priznaju svoje pogreške i ispričaju se pokazuju djeci da je u redu pogriješiti i da je važno preuzeti odgovornost za svoje postupke. Biti dosljedan u riječima i djelima stvara osjećaj sigurnosti i predvidljivosti kod djece. Ako roditelji kažu jedno, a rade drugo, to može zbuniti djecu i narušiti povjerenje. Autentičnost je ključna komponenta danskoga odgoja koja pomaže djeci u stvaranju autentičnih odnosa. Iskreni i dosljedni roditelji postavljaju temelje za emocionalno zdrave i samopouzdanе osobe (Alexander i Sandahl, 2018).

4.3. *Preoblikovanje (engl. reframing)*

Prema Alexander i Sandhal (2018) preoblikovanje je još jedan ključni princip danskoga odgoja koji pomaže djeci, ali i roditeljima, da promijene način na koji percipiraju i reagiraju na izazovne situacije. Umjesto da se fokusiraju na negativne aspekte problema, preoblikovanje potiče traženje pozitivnih strana ili prilika za učenje. Preoblikovanje je tehnika koja se koristi za mijenjanje pogleda na situaciju, problem ili događaj. Cilj je pronaći nov način gledanja na stvar kako bi se smanjili stres, anksioznost i negativne emocije te potaknulo pozitivno razmišljanje i rješavanje problema. Ono pomaže djeci razviti optimističan pogled na život. Umjesto da se usredotoče na prepreke, uče prepoznati prilike i mogućnosti. Djeca koja nauče preoblikovati izazovne situacije postaju emocionalno otpornija te se lakše prilagođavaju promjenama i nose se s neuspjesima na konstruktivan način. Preoblikovanje potiče kreativno razmišljanje i razvija vještine rješavanja problema, pa djeca postaju bolja u traženju rješenja i prevladavanju prepreka. Promjenom perspektive u odnosu na stresne situacije djeca i roditelji mogu smanjiti razinu stresa i anksioznosti što doprinosi općem blagostanju. Preoblikovanje je moćan alat u danskome odgoju koji pomaže djeci i roditeljima da razviju pozitivan način razmišljanja, emocionalnu otpornost i vještine rješavanja problema (Alexander i Sandahl, 2018).

4.4. *Empatija (engl. empathy)*

Empatija je ključni princip danskoga odgoja koji naglašava važnost razumijevanja i dijeljenja osjećaja drugih. Razvijanje empatije kod djece bitno je za njihovu sposobnost stvaranja zdravih odnosa. Empatija je sposobnost razumijevanja i dijeljenja osjećaja druge osobe što uključuje prepoznavanje tuđih emocija, stavljanje sebe u tuđu poziciju i reagiranje na način koji pokazuje razumijevanje i brigu. Djeca koja razviju empatiju sposobnija su stvarati i održavati zdrave i suosjećajne odnose. Ona bolje razumiju druge ljude i reagiraju na njihove potrebe i osjećaje. Empatična djeca manje su sklona agresivnom ponašanju jer su svjesna kako njihovi postupci utječu na druge te su skloniji rješavanju sukoba mirnim putem. Razvijanje

empatije pomaže djeci da postanu svjesnija društvenih problema i potiče ih na djelovanje u zajednici na pozitivan način. Djeca uče po uzoru na roditelje. Stoga, kada roditelji pokazuju empatiju u svojim svakodnevnim interakcijama, djeca će vjerojatno slijediti njihov primjer. To može uključivati pažljivo slušanje, pokazivanje razumijevanja i brige za druge. Priče i knjige odličan su alat za poticanje empatije. Roditelji mogu čitati knjige koje se bave osjećajima i međuljudskim odnosima te razgovarati s djecom o likovima i njihovim osjećajima. Također, može se poticati djecu da pokažu suosjećanje uz male, svakodnevne radnje, kao što su pomaganje prijatelju u nevolji, dijeljenje igraćaka ili briga za kućnog ljubimca. Roditelji mogu koristiti igranje uloga kako bi pomogli djeci razumjeti kako se drugi osjećaju u različitim situacijama. Kada dijete pokaže empatiju ili suosjećanje, mogu to prepoznati i pohvaliti, što će potaknuti ponavljanje takvog ponašanja. Empatija je ključna za emocionalni i socijalni razvoj djece, a razvijanje empatije pomaže im izrasti u emocionalno inteligentne i društveno odgovorne osobe (Alexander i Sandahl, 2018).

4.5. *Bez ultimatumama (engl. no Ultimatums)*

Princip *bez ultimatumama* u danskom odgoju odnosi se na izbjegavanje rigidnih zahtjeva i kazni te poticanje suradnje i razumijevanja između roditelja i djece. Umjesto upotrebe prijetnji ili stroge discipline ovaj pristup fokusira se na komunikaciju, pregovaranje i pronalaženje zajedničkih rješenja. Djeca se osjećaju sigurnije i više vjeruju roditeljima koji ne koriste prijetnje. Princip *bez ultimatumama* temelji se na filozofiji koja u središte stavlja poštovanje, empatiju i ravnopravnost. Umjesto autoritarnoga pristupa ovaj princip koristi demokratičniji način odgoja gdje se djeca tretiraju kao ravnopravni članovi obitelji. Povjerenje je temelj zdravih obiteljskih odnosa te umjesto da se boje kazne, djeca su motivirana surađivati i rješavati probleme na miran način što potiče bolje razumijevanje i suradnju u obitelji. Djeca koja sudjeluju u donošenju odluka razvijaju osjećaj samopouzdanja i kompetencije, uče da njihove misli i osjećaji vrijede i da mogu aktivno sudjelovati u rješavanju problema. Kad se primijeni pristup *bez ultimatumama* događa se manje sukoba i borbe za moć između roditelja i djece što vodi mirnijem i skladnijem obiteljskom životu. Stoga roditelji trebaju pažljivo slušati što njihova djeca govore, pokazivati razumijevanje i empatiju, pa će se tako djeca osjećati poštovano i vrijedno. Kada se suoče s problemom ili neslaganjem, roditelji mogu pregovarati s djecom i tražiti kompromis. S druge strane, kada se izbjegavaju ultimatumima, važno je postaviti jasne i dosljedne granice koje se postavljaju objašnjenjima i razumijevanjem, a ne prijetnjama. Korištenjem pozitivnih poticaja, pregovaranja i razumijevanja, roditelji mogu voditi djecu prema odgovornom i empatičnom ponašanju bez potrebe za prijetnjama i kaznama. Pristup *bez*

ultimatuma potiče suradnju, razumijevanje i pozitivnu komunikaciju između roditelja i djece te se izbjegavaju prijetnje i rigidne kazne, a roditelji mogu pomoći djeci da razviju povjerenje, samopouzdanje i vještine rješavanja problema. Ovaj pristup stvara skladnije i zdravije obiteljsko okruženje gdje djeca osjećaju da su njihovi osjećaji i mišljenja važni (Alexander i Sandahl, 2018).

5. Igra u Danskoj

Podizanje kvaliteta dječje igre uvjetovano je između ostaloga uključivanjem roditelja i odgojitelja u igru s djetetom. Autorica Dissing Sandahl (2018) navodi kako nikada nismo prestari za igranje, odnosno nikada nije kasno za upuštanje u svijet mašte, uranjanje u nove ideje te spoznavanje u osobnom smislu. Igra bi trebala biti i naša svakodnevnica, ne samo djetetova, upravo zbog toga što pomaže u našem privatnom, ali i profesionalnom razvoju. No, uz današnji tempo i sve obveze ljudi se zaboravljaju igrati ili jednostavno nisu dovoljno opušteni da bi si to dozvolili. Igra roditelja i odgojitelja zapravo je najbolji uvod za dječju igru. Djeca će se tako opustiti i uroniti u svijet mašte, veselja i novih saznanja. Ona pomaže u istraživanju njihova svijeta, ali i svijeta druge osobe. Upoznajemo drugu osobu tako što ćemo uvidjeti interese, želje i potrebe tijekom igre, ali isto tako i način igre koji druga osoba preferira. Tijekom igre djeca stvaraju svoje ideje, razvijaju maštu i kreativnost i upravo zbog toga ne bismo trebali dovoditi dijete pred gotove činjenice, odnosno davati i nametati im odgovore ili svoja mišljenja i ideje. Trebamo dopustiti djetetu da se samostalno izrazi, da pronađe sebe i svoje ideale. Djeca u igri ne bi trebala biti prekinuta, pa čak i ako dolazi do prepiranja među vršnjacima. Stoga bi im odgojitelji i roditelji trebali dopustiti da samostalno pokušaju riješiti probleme koji se pojave tijekom igranja, a ako ne uspiju, tek tada im pomoći u sagledavanju obaju stajališta. U Danskoj je igra najbolji mogući način da se obradi nešto doživljeno. Zbog toga djecu treba pustiti da glume i da se igraju onoga što su proživjela (Dissing Sandahl, 2018). Autorica Dissing Sandahl (2018) navodi kako dosada budi maštu kod djeteta te održava um otvorenim i fleksibilnim. Dijete dosadom stvara svoju igru pomoću koje uči i razvija se. Također, u Danskoj je velik naglasak na igru u prirodi koja omogućava bezbroj aktivnosti za razvijanje djetetovih vještine. Uobičajeno je vidjeti djecu kako se igraju na kiši ili zimi na velikim minusima. Djeca su voljna istraživati i upoznavati svoje granice, a priroda im to upravo i omogućava (Dissing Sandahl, 2018).

5.1. Samoorganizirajuća igra

Samoorganizirajuća igra omogućava istraživanje punog potencijala djeteta, odnosno upoznavanje s talentima koje dijete posjeduje. Djeca su ohrabrena da samostalno biraju svoje aktivnosti što im pomaže da razviju samopouzdanje, kreativnost i inicijativu. To nije obična igra, već je to igra u kojoj dijete razvija svoje vještine, znanja i iskustva (Alexander i Sandahl, 2018). Ispitivanje raznih mogućnosti i dolaženje do samostalnoga rješenja za dijete predstavlja velik uspjeh. To zapravo i jest velik uspjeh jer dijete bez ičije pomoći rješava zadatke i probleme. Upravo takvi lakši zadatci djetetu će pomoći i u rješavanju većih i ozbiljnijih problema u budućnosti. Ono će se lakše nositi s porazom, gubitkom ili jednostavno s neslaganjem u određenim situacijama. Trebamo pustiti da ono samo pokuša riješiti problem, ne sputavati njegovu inicijativu i želju, već ga bodriti i pustiti da samostalno dođe do zaključka. Takvo iskustveno učenje je najbolje za dijete. Samim time dijete je vrlo sretno i zadovoljno jer je uspjelo, pa se u njemu javlja osjećaj ponosa i samopouzdanja. Stoga ti naizgled jednostavni problemi i rješenja uistinu jesu velik uspjeh za dijete i njegov daljnji rast i razvoj: „Slobodna igra važan je alat cjelovita razvoja zadovoljnoga i sretnog djeteta jer ima smisao sama po sebi, bez nekoga određenog cilja. To što djeca nauče tijekom igre nije uvijek mjerljivo, ali je iznimno važno.“ (Dissing Sandahl, 2019., str. 27). Shodno tomu, ponekad se roditeljima i odgojiteljima dječja igra čini nepraktičnom ili ju doživljavaju kao gubljenje vremena, no djeca zapravo tako uče o društvenim vještinama, odnosno uče o svojim emocijama i o sebi. Također, razvijaju svoje potencijale što u budućnosti dovodi do stvaranja najbolje verzije samih sebe (Alexander i Sandahl, 2018).

Slaganje Lego kockica jedna je od najpoznatijih igara na svijetu, vole ju gotova sva djeca: „Zanimljiva činjenica o Lego kockama koju mnogi ne znaju je da one potječu iz Danske. Nastale su 1932. u radionici danskog stolara Olea Kirka Christiansena, a naziv su dobile skraćivanjem i spajanjem danskih riječi *leg* i *godt*, što znači „dobro se igrati“ (Alexander i Sandahl, 2018., str. 28). Lego kocke potiču maštu i kreativnost kod djece. Dopuštaju da dijete samostalno dođe do rješenja na svoj način. Vrlo bitna stavka igre je poticajno okruženje koje će kod djece razvijati maštu i kreativnost te ga navoditi na samostalno rješavanje zadataka i problema (Alexander i Sandahl, 2018).

5.2. *Dijete i priroda*

Djeca danas većinu svoga vremena provode u zatvorenom prostoru, no je li to ispravno? Pomaže li to djetetu u njegovu razvoju? Današnja očekivanja roditelja svode se na to da djeca ponajprije usvoje razna znanja, pa ako njihovo dijete zna napisati svoje ime i pročitati poneku riječ s pet godina, smatraju to uspjehom. Ne možemo pobjeći od toga da to jest uspjeh, no je li dijete koje s pet godina ne zna napisati svoje ime neuspješno ili manje vrijedno? Današnja vremena postavljaju određene zahtjeve i ne dopuštaju djetetu da bude samo dijete, da provodi vrijeme igrajući se i da istražuje na taj način. Okruženje, koje će dijete poticati na samostalno učenje i samostalno savladavanje vještina, ono je okruženje koje je uvelike potrebno djetetu (Louv, 2015). Odlazak u park odnosno u prirodu djetetu omogućuje istraživanje na razne načine. Kad dijete provodi vrijeme na zraku, bolje razmišlja, bolje funkcionira i bolje surađuje. Dijete zahtijeva kretanje, a što je bolji način za zadovoljavanje te potrebe od provođenja vremena u prirodi gdje dijete može slobodno trčati ili hodati. Prilikom takvih aktivnosti dijete upoznaje i drugu djecu pri čemu se stvaraju prijateljstva i ostvaruju socijalni kontakti. Također, uočava razne procese, životinje te iskustveno uči o raznim područjima. Upravo zato bi roditelji, odgojitelji i djeca trebali što više vremena provoditi u prirodi, na zraku. Dopustiti djetetu da iskusi kapljice kiše, da uživa u snijegu, da osjeti vjetar i da uživa na suncu. Ponekad zaboravljamo da su zapravo te sitnice djetetu dovoljne. Današnja vremena su takva da smatramo kako nova lutka ili najnoviji autić najviše vesele dijete. Da, vjerojatno ga vesele, ali one besplatne, lako dostupne stvari najviše pomažu djetetu u njegovu učenju i razvoju. Također, provođenje vremena u prirodi djecu može potaknuti na razmišljanje o samoj ekologiji i očuvanju okoliša. Upravo tako dijete uči o važnosti prirode i važnosti pravilnoga i odgovornoga ponašanja (Alexander i Sandahl, 2018).

5.3. *Rizična igra*

Danas su djeca pod stalnom pretjeranom kontrolom roditelja koji se nazivaju *helikopter roditelji* (Brennan, 2021). Djeca nemaju priliku biti djeca i opustiti se i uživati u ponekim aktivnostima koje se danas smatraju rizičnim. No zapravo, rizična igra djecu vrlo privlači. Izazovne situacije zapravo kod djece pobuđuju pozitivne emocije – sreću i uzbuđenje. Rizična igra utječe na djecu tako što razvija motoričke sposobnosti, prostorno-orijentacijske i socijalne vještine (Cooke, Press i Wong, 2020). Također, ona pomaže djeci u otklanjanju stresa te pripremi za budućnost, odnosno za razne situacije s kojima će se dijete susresti. Sukladno tomu priprema ih za pravodobno reagiranje na određene stresne situacije u životu. Rizična igra

uzbudljiva je vrsta igre koja uključuje rizik fizičke ozljede (Sando, Kleppe, Sandseter, 2021), primarno se odvija vani, najčešće je u obliku izazovne i avanturističke fizičke aktivnosti, dječjega isprobavanja aktivnosti koje dotad nisu isprobali. Takva igra treba im pomoći da se oslobode i prevladaju strahove kao što su strahovi od visine i brzine (Sandseter, Kleppe i Ottesen Kennair, 2022)

Pretjerano poticanje odgojitelja i roditelja na oprez u prevelikoj mjeri može se štetno odraziti na dijete jer će stalno biti u strahu od bezopasnih situacija ili ozljeda. Rizično ponašanje potencijalna je opasnost za zdravlje, ali je istodobno takvo ponašanje korisno za normalan razvoj djeteta, stoga je važno razumjeti zašto i kada će se djeca rizično ponašati (Sando, Kleppe, Sandseter, 2021).

Dijete svakako treba razviti kompetencije koje će njemu kao pojedincu pomoći u daljnjem odrastanju, ali i u svakodnevnom životu odrasle osobe. Upravo zbog toga odgojitelji i roditelji trebaju podupirati poznavanje vlastitih granica i kontrolu rizika u dječjem razvoju (Kleppe, 2018).

6. Šumski vrtić

Šumski vrtići najpopularniji su u Danskoj i ostalim skandinavskim zemljama, ali njihova popularnost se brzo širi i na druge zemlje poput Australije, Japana i drugih (Forest School Foundation, 2020). Vrtići, koji su okrenuti prema prirodi i svježem zraku, nisu samo to, oni potiču djecu da postavljaju svoje ciljeve i pripremaju ih za budućnost. Prema autorici Phillippi Stasiuk (2007) u Danskoj je više od 10 % predškolskih ustanova smješteno u šumama i prirodi. Naravno, učenje u prirodi takvim je vrtićima na prvome mjestu. Prema Nielsu Ejbye-Ernstu prva danska škola u prirodi nastala je 1950-ih godina kada je jedna žena osnovala „Pješački vrtić“. Djeca su u tom vrtiću svakodnevno šetala šumom. Takav vrtić postao je vrlo popularan te su roditelji iz gradske vreve vozili djecu kako bi pohađala takav tip vrtića. Djeca u šumskim vrtićima često koriste pravi alat, prave noževe ili pile te se mogu penjati po drveću (Riis, Marianne, 2023). Istraživanja su pokazala kako djeca koja svakodnevno imaju pristup prirodi budu aktivnija, slobodnije se kreću i manje su bolesna. Također, djeca su puno bolja u društvenom smislu, kreativnija su i inovativnija (Riis, Marianne, 2023).

U šumskim vrtićima razvijaju se fizičke vještine i agilnost i to još od najranije dobi. Uz potporu odgojitelja djeca razvijaju svoje razumijevanje kako procijeniti rizike i izazove te kako se nositi s njima. Danski vrtići imaju privilegiju koristiti svoje vrijeme u prirodnom okružju svaki dan bez obzira na vremenske uvjete. U Danskoj ne postoje dva ista šumska vrtića, oni se razlikuju s obzirom na mjesto gdje se nalaze – urbano, ruralno ili polururalno područje. Ovakvi vrtići većinom su manji, s otprilike 20 ili 30 djece, dok neki veći primaju stotinjak djece. Unutar šest područja, koja se nalaze u kurikulumu, odgojitelji moraju omogućiti četiri procesa učenja: *moći*, *iskusiti*, *uživati* i *razumjeti*. Kako bi djeca mogla razvijati svoje fizičke vještine, potrebne su im aktivnosti za penjanje, skakanje, trčanje, vožnju bicikla, a upravo ti procesi uključuju osjetilne, tjelesne, socijalne i intelektualne kompetencije. Pozitivnu sliku o sebi razvijaju koristeći vanjsko okružje jer sami testiraju svoje granice u aktivnostima. Djeca razvijaju vještine samoregulacije. *Uživati* znači da mogu u prirodi sudjelovati u raznim osjetilnim iskustvima – mirisima, zvukovima, okusima i teksturama koje im donosi boravak na otvorenome. *Razumjeti* se odnosi na to da djeca shvate kako mogu učiti iz prirode, odnosno da tijekom razgovora djeca mogu naučiti neke nove stvari, ali isto tako razvijati empatiju i osjećaje. Danski znanstvenici navode kako se dječje samopouzdanje razvija kada imaju slobodu, vrijeme i prostor za učenje i pokazivanje neovisnosti. Isto tako, navode kako se društvene i emocionalne vještine povećavaju tako što djeca stječu svijest o posljedicama svojih postupaka na vršnjake tijekom

timskih aktivnosti. Dječja komunikacija i jezični razvoj povećavaju se kroz osjetilna iskustva i korištenje prirodnih materijala, a motivacija i koncentracija kroz fasciniranost prirodom. Također, fizičke aktivnosti puno se bolje razvijaju na otvorenome, a djeca su manje bolesna, odnosno jača im se imunitet (Berg, 2024).

Prednosti šumskih vrtića su bezbrojne. Neke od njih su da djeca koja borave u šumskim vrtićima doživljavaju manje stresa te su opuštenija. Boravak u prirodi djeci omogućava bolje rezultate na testovima koncentracije i samodiscipline (Godin i Harmony, 2022). Izloženost prirodnom okruženju poboljšava kognitivni razvoj djece, rasuđivanje i vještine promatranja. Djeca su otpornija i spretnija, više se druže i surađuju, postaju ekološki osviještena, imaju više samopouzdanja i samostalnija su. Priroda potiče djecu na maštovitost i kreativnost. Također, djeci sa simptomima poremećaja pažnje i hiperaktivnosti priroda pomaže s kontrolom koncentracije (Godin i Harmony, 2022). Prema Dissing Sandahl (2019) ukoliko štitimo djecu od potencijalnih nezgoda i opasnosti, utoliko im ne dopuštamo da iskoriste svoju maštu te stvaramo osjećaj straha.

6.1. Šumski vrtić u Hrvatskoj

Šumski vrtić je inovativan i sve popularniji koncept u obrazovanju predškolske djece koji se temelji na boravku i učenju u prirodi. To je vrsta vrtića gdje djeca većinu svog vremena provode na otvorenom, bez obzira na vremenske uvjete. Aktivnosti su prilagođene prirodnom okruženju i uključuju istraživanje, igru i učenje u šumi ili prirodnim prostorima. Ciljevi su poticanje dječjeg razvoja uz kontakt s prirodom, fizička aktivnost, samoorganizirajuća igra i učenje tijekom iskustva (Memedović, 2018). U Hrvatskoj je ovaj koncept također prepoznat i primjenjuje se u nekoliko vrtića. Šumski vrtići u Hrvatskoj predstavljaju suvremen pristup predškolskom obrazovanju koji naglašava važnost prirode i aktivnosti na otvorenom u dječjem razvoju. Ovaj koncept nudi brojne prednosti za fizički, emocionalni i kognitivni razvoj djece, dok istovremeno potiče ekološku osviještenost i ljubav prema prirodi (Memedović, 2018). Roditelji zainteresirani za ovaj pristup trebaju istražiti dostupne opcije u svojoj zajednici i pripremiti djecu za jedinstveno iskustvo učenja u prirodi. Prvi Šumski vrtić u Hrvatskoj otvoren je u Puli 2019. godine, a projekt provodi dječji vrtić *Šumska djeca*. Djeca imaju na raspolaganju šumski rasadnik, ali i zatvoren prostor koji koriste za dnevni odmor. Djeca koja pohađaju takav vrtić u dobi su od treće do šeste godine. Najveći broj djece u skupini je 12, dok su odgojiteljice dvije. Hrana koju djeca i ostalo osoblje konzumiraju u vrtiću dolazi iz ekološke proizvodnje. Ručak se također odvija u šumi, na otvorenome prostoru. Djeca u šumskom vrtiću uče pjevati,

plesati i razgovarati o različitim temama te sudjeluju u donošenju odluka o odabiru aktivnosti što osigurava razvoj kreativnosti, samostalnosti i autonomije. Posebnost ovog vrtića je ta što vrtić ne djeluje po unaprijed razrađenome planu i programu, već se ostvaruje pomoću i tijekom samoorganizirajuće dječje igre na otvorenome. Djeca sama stvaraju igračke u prirodi od prirodnih materijala te na taj način razvijaju svoju kreativnost, samopouzdanje i maštu (Šiždark, 2019).

7. Zaključak

Dansku se smatra zemljom s jednom od najboljih obrazovnih sustava u svijetu kada su u pitanju odgoj i obrazovanje djece rane i predškolske dobi (Alexander i Sandahl, 2018.). Holistički pristup obrazovanju temelj je svjetskoj prepoznatljivosti Danske u kojem se svako dijete promatra kao jedinstvena osoba s vlastitim tempom razvoja i vlastitim interesima, dok odgojitelji rade na prilagođavanju aktivnosti i pristupa kako bi zadovoljili individualne potrebe djece. Danski obrazovni sustav teži osigurati jednak pristup kvalitetnom obrazovanju za svu djecu, bez obzira na njihovo socijalno, ekonomsko ili kulturno porijeklo, a to uključuje subvencioniranje troškova vrtića za obitelji s nižim primanjima. Također, postoji dobro razvijen sustav za rano otkrivanje i podršku djeci s posebnim potrebama ili razvojnim poteškoćama što omogućava pravovremenu intervenciju i podršku djeci i njihovim obiteljima. Igra, koja je najvažnija djetetova aktivnost u Danskoj, pruža djetetu mogućnost da na prirodan i spontan način uči i izgrađuje sebe kao osobu. Nesmetana igra u kojoj dijete može uživati smatra se jednim od najboljih načina djetetova učenja. Djeca se potiču da istražuju, eksperimentiraju i uče tijekom samostalne i strukturirane igre. Ona omogućava djeci da razviju kritičko razmišljanje, rješavanje problema i socijalne vještine. Najbolji primjer razvijanja dječjih vještina i kompetencija u Danskoj događa se pomoću principa rizične igre i šumskih vrtića. Rizična igra djetetu omogućava upoznavanje vlastitih granica, donošenje pravilnih odluka, ali pomaže i u nošenju sa stresnim situacijama u budućnosti. Šumski vrtić, ali i sam boravak u prirodi, neizostavan je dio danskih ustanova za odgoj i obrazovanje djece rane i predškolske dobi. Boravak u prirodi djeci omogućava stjecanje raznih kompetencija i razvija ih u svim pogledima. Djeca provode puno vremena vani što potiče fizičku aktivnost, povezanost s prirodom i ekološku svijest. Ovi elementi zajedno čine danski sustav ranog obrazovanja uspješnim i često uzorom drugim zemljama koje žele unaprijediti svoje pristupe obrazovanju u vrtićima.

8. Literatura

- Alexander, J. J., Dissing Sandahl, I. (2018). *Danski odgoj djece*. Zagreb: Egmont d. o. o.
- Berg, V. (2024). *Forest School nursery/Benefits and activities*. <https://www.daynurseries.co.uk/advice/forest-school-a-natural-approach-to-learning> (preuzeto 08.09.2024.)
- Brennan, D. (2021). What to know about helicopter parenting? <https://www.webmd.com/parenting/what-to-know-about-helicopter-parenting> (pristupljeno 7.9.2024.)
- Cooke, M., Press, F., Wong, S. (2020). Educators' risk-taking in high quality early childhood education. *International Journal of Early Years Education*. <https://researchers.mq.edu.au/en/publications/educators-risk-taking-in-high-quality-early-childhood-education> (preuzeto 08.09.2024.)
- Dissing Sandahl, I. (2018). *Igra na danski način*, Zagreb: Egmont d. o. o.
- Ellis, A. K. (2004). *The Evolution of Curriculum Development in the Context of Increasing Social and Environmental Complexity*. New York: Eye on Education.
- Forest School Foundation. <https://www.growingwildforestschool.org/post/the-brief-history-heritage-of-forest-schools-around-the-world> (preuzeto 08.09.2024.)
- Harmony, G. (2022). *The forest school*. <https://ecoleharmonie.ch/en/forest-school/> (preuzeto 30.05.2024.)
- Jukić, T. (2010). Odnos kurikuluma i nastavnog plana i programa. *Pedagoški istraživanja*, vol. 7, no. 1, str. 54-66.
- Kleppe, R. G. (2018). *One-to-three-year-olds' risky play in early childhood education and care*. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/10642/5890/A-18-7-manus-Kleppe-1204.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (preuzeto 08.09.2024.)
- Kozbašić, J. (2019). Prvi šumski vrtić u Hrvatskoj.
- Louv, R. (2015). *Posljednje dijete u šumi*. Ostvarenje d.o.o.

Memedović, M. (2018). Odrastanje na svježem zraku: U Puli se uskoro otvara ŠUMSKI VRTIĆ. *Glas Istre*. <https://www.glasistre.hr/pula/u-puli-se-uskoro-otvara-sumski-vrtic-577736> (preuzeto 08.09.2024.)

Previšić, V. (2007). *Kurikulum: teorije – metodologija – sadržaj – struktura*. Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu - Školska knjiga.

Ministry of Children and Education (2020). *The strengthened pedagogical curriculum* (2004), https://emu.dk/sites/default/files/202103/8077%20SPL%20Hovedpublikation_UK_WEB%20FINAL-a.pdf (preuzeto 30.05.2024.)

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske (2015). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2015), <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf> (Pristupljeno: 2024-05-30)

Sanseter, E., Kleppe, R., Kennair, L. (2022). *Risky play in children's emotion regulation, social functioning, and physical health: an evolutionary approach*. *International Journal of play*, Vol. 12 No. 1, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21594937.2022.2152531#abstract> (preuzeto 08.09.2024.)

Sandseter, E. B. H., Kleppe, R., Sando, O. J. (2021). The prevalence of risky play in young children's indoor and outdoor free play. *Early Childhood Education Journal*, 49(2), 303–312, <https://psycnet.apa.org/record/2020-46694-001>

Slunjski E. (2006). *Stvaranje predškolskog kurikuluma u vrtiću - organizacija koja uči*. Zagreb: Mali profesor.

Slunjski E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum – rad djece na projektima*. Zagreb: Mali profesor

Stasiuk, P. (2017). *Early nature lesson's in Denmark's Forest Pre-Schools*. <https://www.childinthecity.org/2017/03/01/early-nature-lessons-in-denmarks-forest-pre-schools/?gdpr=accept> (preuzeto 30.05.2024.)

Šiždak, K. (2019). Šumski vrtić u Puli: Djeca su cijeli dan vani, čak i spavaju, bez obzira na vremenske uvjete. <https://miss7mama.24sata.hr/vrtic/dijete-u-vrticu/sumski-vrtic-u-puli-djeca->

08.09.2024.)

PRILOZI

Tablica 1. *Prikaz razlika između Danskoga nacionalnoga kurikulumuma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje i Hrvatskoga nacionalnoga kurikulumuma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*

Slika 1. *Prikaz šest tema iz Danskoga nacionalnoga kurikulumuma za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (Ministry of Children and Education (2020). *The strengthened pedagogical curriculum* (2004).

https://emu.dk/sites/default/files/202103/8077%20SPL%20Hovedpublikation_UK_WEB%20FINAL-a.pdf (preuzeto 30.05.2024.)

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojega rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onima koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)